

L'EXTENSIÓ DE LA DIGNITAT ALS ANIMALS NO-HUMANS

Ramon Alcoberro

Una de les característiques dels primers anys del segle XXI ha estat l'extensió del concepte de "dignitat" com a criteri moral bàsic que no tan sols cal respectar a tota la humanitat, a tots els sexes i a totes les ètnies (aquest és el motor fonamental de la Declaració de Drets Humans), sinó que cada cop més s'aplica també als animals no humans - i fins i tot als paisatges naturals. "Dignitat" ha estat en el segle XXI un concepte sovint agermanat al de sostenibilitat.

"Tots els éssers humans neixen lliures i iguals en dignitat i en drets", diu la Declaració universal dels drets humans. Assumir aquest principi, alhora polític i moral, ha costat molt, i encara hi ha alguns filòsofs (bàsicament d'arrel nietzscheana) que el discuteixen; però difícilment trobaríem gaire gent que consideri moralment tolerable atemptar a la dignitat humana. Una altra cosa, i prou més complicada, és assumir la dimensió política d'aquesta afirmació, molt més sotmesa a contingències.

Però la qüestió de la dignitat aplicada als animals no-humans (i no diguéssim la dels paisatges!) és encara força difícil d'assumir. Hi ha una dignitat intrínseca en l'animal que ha de ser respectada? S'anomena "intrínsec" allò que resulta radicalment propi i específic d'un ésser i que li atorga una existència pròpia. "Intrínsec" és també el punt de vista intern, indissociable de cada ésser viu. Si arribéssim a suposar que els animals humans posseeixen una dignitat intrínseca s'haurien d'acceptar tota una sèrie de corol·laris derivats d'aquesta afirmació. No només caldria assumir una alimentació vegana i tancar immediatament les granges industrials on es torturen diàriament milers de pollastres, vaques, bous i altres animals per al consum humà; sinó repensar segles de cultura perquè a Occident com a Orient la cultura ha estat tradicionalment basada en criteris antropocèntrics.

En el cas dels drets dels animals no-humans hi ha cada cop més gent que assumeix la dimensió intrínseca de la seva dignitat. Però molt possiblement el que de moment resulta més factible és propugnar que la dignitat dels animals no-humans, dels paisatges, dels boscos, etc., prové d'un criteri "relacional" del dret. Anomenem "relacional" el criteri segons el qual la dignitat d'un objecte prové d'allò amb què es relaciona, d'allò que simbolitza i del que significa en una situació i per a un subjecte (humà) concret.

La dignitat relacional dels no-humans està vinculada amb el que s'anomena "enigma d'Argos" En el cant XVII de l'Odissea, Ulisses retorna a Ítaca, al cap de vint anys disfressat de pidolaire i només Argos, el seu quisso, el reconeix. Allò que Argos hauria manifestat respecte a Ulisses, el reconeixement, o l'amor (digueu-ne com vulgueu), és un sentiment relacional – que vincula també l'amo del gos. Científics de la universitat Azabu, al Japó, han posat en evidència que quan un gos està en presència del seu amo el seu nivell d'oxitocina augmenta sobtadament. L'oxitocina és una hormona produïda per l'hipotàlem que els mamífers secreten en situacions d'empatia, d'amistat i d'enamorament. Seria potser excessiu dir que un gos està "enamorat" del seu amo, però els llops sotmesos a la mateixa prova no en segreguen gens d'oxitocina. La relació entre gossos i humans ve d'uns 15.000 anys i, en conseqüència, ha establert lligams duradors. Fins i tot hi ha qui opina que si els humans tenen poc desenvolupat el sentit de l'olfacte és perquè han pogut fiar-se de la finesa olfactiva dels gossos per a la cacera i la defensa. Però el més interessant és un estudi de l'Hospital General de Boston (USA) fet amb una sèrie d'IRM que mostra que quan a una mare de família se li ensenya una fotografia del seu fill i una altra del seu gosset se li activen zones molt similars del cervell. Sembla també demostrat

experimentalment que els animals no-humans experimenten el mateix lligam amb el seu amo que els nadons amb qui els alimenta i en té cura. Hi ha, doncs, una evolució del comportament humà, constant com a mínim des de la Il·lustració, que va per la sendera d'ampliar cada cop més l'àmbit dels drets a més gent i més diversa. Avui tenen plenament reconeguts drets socials i polítics un munt de col·lectius que a Grècia o en l'Edat Mitjana haurien estat radicalment marginats o directament enviats a la foguera. Per tant, no és absurd pensar que el proper pas ha de ser el reconeixement de la dignitat dels animals no-humans.

En el cas dels animals no-humans, però, cal fer un incís per tal de recordar una qüestió que és bàsica. El reconeixement de la dignitat no deriva de la biologia o de la natura, sinó fonamentalment de la cultura. La biologia l'únic que ens permet argumentar és, en tot cas, que no resulta absurd parlar d'unes relacions especialíssimes entre els humans i com a mínim un grup d'animals bàsicament domèstics (gossos, gats, cavalls, ocells diversos...). Però animals com els gossos són impurs per a l'Islam i ho van ser per als cristians durant tota l'edat mitjana. No és l'únic cas. El dimoni es representava com un gran cabró en el cristianisme medieval. Els gats directament eren diabòlics i s'associaven a les bruixes, etc. L'argument en favor de la dignitat "relacional" dels animals no-humans no deriva del seu contingut simbòlic; va per una altra banda. És una reivindicació de la complementarietat emocional que s'estableix entre (alguns) animals i (alguns) humans el que fa necessari suposar que hi ha dignitat que s'estableix en la relació. Una cultura que no reconeix drets a instàncies no humanes (i això inclou els arbres i els boscos, tant com els animals) no ha identificat correctament les seves pròpies necessitats emocionals i ignora, volgutament o per pura ignorància, la utilitat que per a (alguns) humans té el lligam que estableixen amb els seus animals no-humans.

Els historiadors consideren més o menys demostrat que fins al segle XVIII el costum de posar nom als animals no-humans era bàsicament desconegut a Occident. Però a partir del moment que un animal no-humà (o un indret natural) té un nom propi es generen una sèrie de drets; i un dret negatiu podria ser perfectament el de no ser molestat en la seva integritat per raons de bellesa (els boscos) o d'utilitat (els animals). El grau zero de la dignitat és, des de Kant, el de no ser considerat com un pur objecte, o com una cosa sense més ni més. I a partir del moment que un objecte té un significat emocional important per a un individu o per a un grup segurament el més prudent és atorgar-li com a mínim un cert grau de dignitat, ja sigui per la consideració envers ell mateix o pel que significa per als qui s'hi relacionen. La mateixa sostenibilitat i la conservació del mitjà natural, que resulta absolutament imprescindible per a la continuïtat de l'espècie humana, està vinculada a la seva dignificació.

Si es considera instrumentalment potser un bosc té molta menys importància econòmica que el munt de xalets de segona residència que s'hi podrien construir tallant-lo i urbanitzant-lo en parcel·les. Però quan es considera des del punt de vista de la seva contribució a la millora ambiental, a la salut, a la bellesa i a l'equilibri emocional dels que hi passen, la consideració de la seva utilitat canvia profundament. I el mateix es podria dir d'un gat, un gos o un ocell.

Aquesta consideració de la dignitat planteja encara una altra dificultat. En la tradició kantiana la dignitat resulta inseparable de l'autonomia, una característica que els animals no-humans no tenen, o tenen en un grau molt limitat. Caldrà un nou enfocament moral no antropocèntric de la dignitat global per encabir-hi els no-humans i els paisatges. Entenc per "dignitat global" una situació relacional en què la dignitat ja no és només un atribut dels individus sinó de les xarxes que vinculen els individus entre sí i amb el món dels boscos, dels paisatges i dels animals no-humans. Així la dignitat recupera una significació negativa en què la no-dominació és tan

important com l'acció. Ser autònom, en definitiva, no es pot separar de la responsabilitat que la mateixa autonomia exigeix.